

VZTAH OSOBNOSTNÍCH RYSŮ A PREFERENCÍ V ARCHITEKTUŘE¹

V oblasti psychologie architektury se často setkáváme s nekonzistentními výsledky ohledně toho, jaké prvky považuje běžná populace za příjemné (Sedláková, 1982; Weinberger et al., 2021). Různé výsledky se objevují i ve vztahu osobnostních rysů k preferenci určitých architektonických stylů (Dehghani Tafti et al., 2022; Sedláková, 1982; Xhambazi, 2015).

Ačkoli hypotéza biofilie (Ulrich, 1983) předpokládá, že lidé hodnotí pozitivněji architekturu s přírodními prvky (Arvey, 2020; Ulrich, 1983; Van den Berg et al., 2016), některé výzkumy (Janoušková, 2025) ukazují, že na tuto preferenci má vliv osobnost člověka a že ne všichni lidé hodnotí biofilní architekturu pozitivněji než například brutalistickou architekturu, která je naopak velmi odlišná.

Tato studie se zaměřuje na identifikaci odlišných typologií preferencí z hlediska příjemnosti v kontextu vnímání brutalistické a biofilní architektury a na prozkoumání toho, jak se tyto skupiny liší z hlediska osobnostních rysů podle Big Five (Pluess et al., 2023).

Pro tyto účely jsme použili datovou matici, která obsahuje vnitrosubjektové hodnocení příjemnosti fotografií architektury 195 účastníků. V souboru byly zastoupeny ženy (78 %) i muži (22 %) ve věku $M=33,7$ let. Jedná se o datový soubor získaný pro účely studie Janoušková (2025).

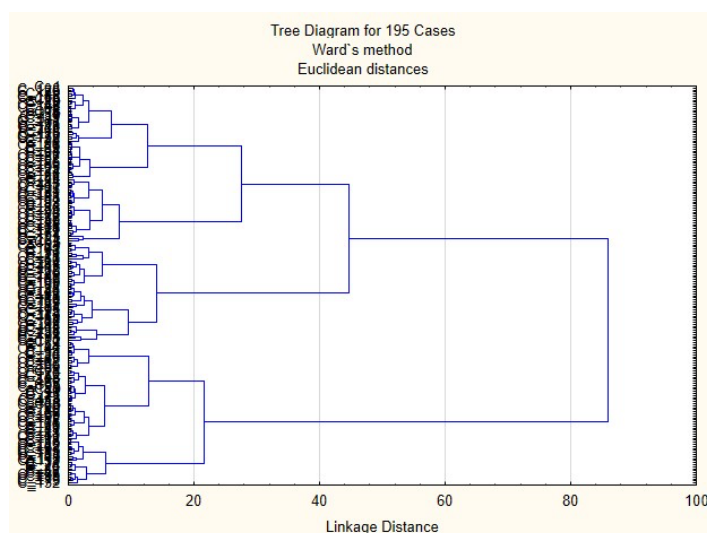
Statistická analýza byla prováděna v programu TIBCO Statistica. K identifikaci přirozených skupin v datech a nalezení typologií preferencí byla využita dvoufázová shluková analýza. Do statistických modelů vstoupily následující proměnné, které byly nejprve převedeny na z-skóry:

- Proměnné pro shlukování: Subjektivně vnímaná příjemnost fotografií 3 typů architektury (brutalismus, biofilie a brutalismus s přírodními prvky).
- Závislé osobnostní proměnné: Míra extravertnosti a otevřenosti vůči zkušenosti měřená standardizovaným dotazníkem BFI-2 (Hřebíčková et al., 2020).

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=691>

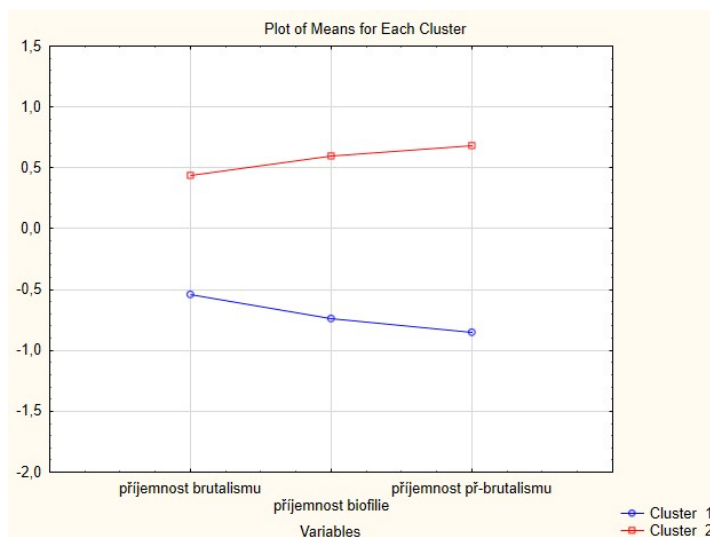
Nejprve byl použit hierarchický postup, který nevyžaduje specifikaci počtu vzniklých shluků. Konkrétně byla pro identifikaci typologií použita Wardova metoda s čtvercem euklidovské vzdálenosti, která napomáhá tvorbě kontrastních skupin. Na základě stromového diagramu z této analýzy, který zobrazuje obrázek 1, bylo jako optimální zvoleno rozdělení do dvou klastrů.

Obrázek 1: Stromový diagram Wardovy metody zobrazující tvorbu skupin

Následně byla pro přesnější identifikaci typologií použita metoda K-means pro 2 klastry. Analýza rozptylu potvrdila, že se od sebe vzniklé klastry celkově vysoce statisticky významně liší ($p < 0,001$). Nejvýznamněji k rozdělení do těchto klastrů přispěla proměnná příjemnosti brutalismu s přírodními prvky ($F = 271,72$), následovaná biofilii ($F = 151,31$) a čistým brutalismem ($F = 60,83$). Profil těchto dvou typologií vizualizuje obrázek 2.

Obrázek 2: Graf analýzy rozptylu klastru 1 a 2

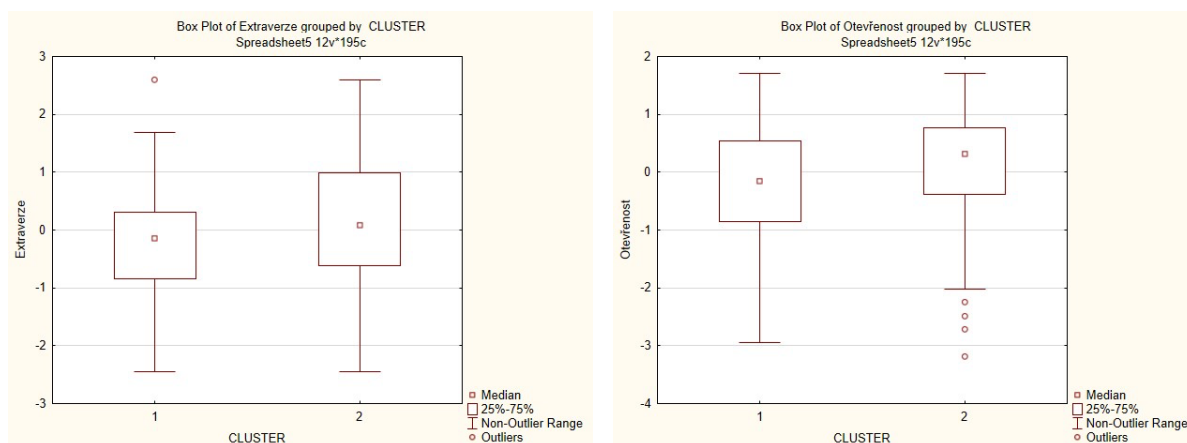
K otestování rozdílů v osobnostních rysech mezi identifikovanými typologiemi preferencí byl použit Welchův t-test pro dva nezávislé výběry. Výsledky testů shrnuje tabulka 1.

Tabulka 1: Výsledky Welchova t-testu pro dva nezávislé výběry

Osobnostní rys	Klastr 1 (průměr)	Klastr 2 (průměr)	F	p
Extraverze	-0,22	0,17	T(189)=-2,83	0,005
Otevřenost vůči zkušenosti	-0,18	0,14	T(188)=-2,28	0,024
Neuroticismus	0,08	-0,06	T(184)=0,99	0,325
Svědomitost	-0,06	0,05	T(183)=-0,72	0,475
Přívětivost	-0,01	0,01	T(184)=-0,15	0,879

Jak ilustruje obrázek 3, Welchův t-test potvrdil statisticky významný rozdíl v míře extraverze a otevřenosti vůči zkušenosti mezi jednotlivými klastry.

Obrázek 3: Grafy rozložení míry extraverze a otevřenosti v klastru 1 a 2

Naše výsledky poukazují na dva odlišné profily vnímání příjemnosti architektury, které jsou provázané s osobnostními dimenzemi:

- Typologie 1 (Introvertnější a uzavřenější příznivci brutalismu): Lidé spadající do této skupiny vykazují statisticky významně nižší míru extraverze i otevřenosti vůči zkušenosti. Tento nález odpovídá zjištěním, že introverti preferují architekturu, která má konzistentní a kontemplativní charakter (Xhambazi, 2015), jako je právě i monumentální brutalismus (Uffelen, 2018/2019).
- Typologie 2 (Extrovertnější a otevřenější příznivci biofilie): Druhá skupina vykazuje průměrně vyšší hodnoty extraverze i otevřenosti. Extraverze souvisí s vyhledáváním komplexních a inovativních podnětů (Dehghani Tafti et al., 2022), podobně i otevřenost

vůči zkušenosti (Fayn et al., 2015). Architektura s množstvím zeleně, světla a organických tvarů tedy splňuje kritérium komplexnosti a pestrosti (Ulrich, 1983; Vanden Berg et al., 2016).

Analýza prokázala, že introvertnější jedinci a lidé, kteří jsou méně otevření vůči nové zkušenosti nacházejí větší zálibení v syrových a statických formách brutalismu. Naopak extroverti a lidé vysoce otevření zkušenosti preferují vitální a stimulující biofilní architekturu a brutalistickou architekturu obohacenou o přírodní prvky.

Literatura

- Arvay, C. G. (2020). *Lesní terapie ve městě: jak využít efektu biofilie v urbanizovaném světě?* (J. Ciosk, překladatel; 1. vydání). Fontána. (Původně vydáno 2018).
- Dehghani Tafti, M., Ahmadzad-Asl, M., Memarian, G., Fallah Tafti, M., Rajimehr, R., Soltani, S., Mirfazeli, F. S., Vahabie, A.-H., Moein, S. T., & Mozaffar, F. (2022). Personality traits can predict architectural preferences: A machine learning approach. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 18(5), 750–761. <https://doi.org/10.1037/aca0000519>
- Fayn, K., MacCann, C., Tiliopoulos, N., & Silvia, P. J. (2015). Aesthetic Emotions and Aesthetic People: Openness Predicts Sensitivity to Novelty in the Experiences of Interest and Pleasure. *Frontiers in Psychology*, 6(2015), 1877. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01877>
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Květon, P., Benkovič, A., Botek, M., Sudzina, F., Soto, C. J., & John, O. P. (2020). Big Five Inventory 2 (BFI-2): Hierarchický model s 15 subškálami. *Československá psychologie*, 64(4), 437-460.
- Janoušková, K. (2025). Vnímání biofilní a brutalistické architektury v souvislosti s osobností [Nepublikovaná bakalářská práce]. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Pluess, M., Lionetti, F., Aron, E. N., & Aron, A. (2023). People differ in their sensitivity to the environment: An integrated theory, measurement and empirical evidence. *Journal of Research in Personality*, 104(2023), 104377. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2023.104377>.
- Sedláková, M. (1982). *Úvod do architektonické psychologie* (1. vydání). Výzkumný ústav výstavby a architektury.
- Uffelen, C. (2019). *Brutalismus včera a dnes* (J. Starý, překladatel; 1. vydání). Grada Publishing. (Původně vydáno 2018).
- Ulrich, R. S. (1983). Aesthetic and Affective Response to Natural Environment. In I. Altman & J. Wohlwill (Eds.), *Human Behavior and Environment* (s. 85-125). <https://www.researchgate.net/publication/232542780>

- Van den Berg, A. E., Joye, Y., & Koole, S. L. (2016). Why viewing nature is more fascinating and restorative than viewing buildings: A closer look at perceived complexity. *Urban Forestry & Urban Greening*, 20(2016), 397–401. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ufug.2016.10.011>
- Weinberger, A. B., Christensen, A. P., Coburn, A., & Chatterjee, A. (2021). Psychological responses to buildings and natural landscapes. *Journal of Environmental Psychology*, 77, 101676. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2021.101676>
- Xhambazi, A. (2015). Thinking Architecture through the Traits of Extroversion and Introversion: Territory as a Question of Environmental Orientation and Autonomy. *International Journal of Contemporary Architecture "The New ARCH"*, 2(3), 11–24. <https://doi.org/10.14621/tna.20150402>